

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ САНАТОРНО-КУРОРТНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Досліджено сучасний стан санаторно-курортної сфери України.

Ключові слова: санаторно-курортна сфера, турист, туризм, оздоровче підприємство, санаторій.

Abstract

The current state of the sanatorium-resort sphere of Ukraine is researched and analyzed.

Keywords: sanatorium-resort sphere, tourist, tourism, health-improving enterprise, sanatorium.

Вступ

Україна має значний потенціал для розвитку лікувально-оздоровчого туризму. На території країни присутні всі види ресурсів (бальнеологічні, грязьові, кліматичні), які необхідні для функціонування закладів із надання санаторно-курортних та оздоровчих послуг. Наявність різноманітних рекреаційних ресурсів робить Україну привабливою для розвитку туристичного сектору економіки.

Вивченню питань розвитку та функціонування санаторно-курортної сфери присвятили свої праці такі вітчизняні і зарубіжні науковці, як Т. Ткаченко, О. Любіцева, В. Стафійчук, П. Коваль, Н. Алешугіна, Г. Андреева, Р. Богадунова, А. Колеснік, А. Гетьман, М. Шульга та ін. Однак у згаданих роботах, а також у нормативно-правових актах стосовно діяльності санаторно-курортних і оздоровчих закладів в Україні існують розходження як щодо назви цієї групи підприємств, такі їх класифікації та типізації. Як наслідок, суб'єкти господарської діяльності у цій сфері бізнесу фактично не мають обґрунтованої та уніфікованої термінологічної бази.

Метою цієї роботи є дослідження сучасного стану галузі санаторно-курортної сфери України з метою виявлення напрямків підвищення її прибутковості.

Результати дослідження

Санаторно-курортна діяльність – особливий вид діяльності людини і водночас специфічна сфера національної економіки. Історично склалося, що це дуже складний і суперечливий сегмент ринку: за однією сукупністю ознак санаторно-курортна діяльність належить до медицини та охорони здоров'я, за іншою – до туристичної діяльності. З одного боку, вона є важливою складовою відновлення трудового потенціалу населення країни, з іншого – стратегічно важливим напрямом поповнення бюджету країни.

На жаль, потужна санаторно-курортна база, яка існувала в Україні з радянських часів та була добре сформована й сприяла оздоровленню всіх категорій громадян завдяки наданню соціально-орієнтованих та доступних для населення послуг (в основному за рахунок фондів соціального страхування), в даний час зменшилась удвічі. Так, якщо в 1990 р. працювало 3782 санаторно-курортні та оздоровчі заклади, то в 2005 р. їх було вже 3152 од., в 2014 р. – 3011 од., а в 2018 р. – тільки 1847 од[1-2]. Однією з найактуальніших проблем у санаторно-курортній сфері, яка загострилась з початку перебудови економічної системи України, є значне зменшення державного фінансування та зниження ефективності управління спеціалізованими лікувально-оздоровчими закладами, що негативно вплинуло на рівень їх конкурентоспроможності в порівнянні з іншими колективними засобами розміщення. Також існує проблема, пов'язана з недостатньою потужністю внутрішніх та зовнішніх туристичних потоків.

Узагальнення наявних факторів впливу на формування прибутку в роботах [3-5] показало, що прибуток залежить від великої кількості різноманітних факторів. Разом з тим, акцентувати увагу варто на дослідження внутрішніх чинників, таких як обсяг продажу продукції, порядок ціноутворення та інші. Саме на ці чинники підприємство може впливати безпосередньо, вони є найголовнішими важелями впливу на формування прибутку підприємства

В Україні спостерігається катастрофічне зменшення туристів, що користуються засобами розміщення санаторно-курортного та оздоровчого профілю. Так, якщо за 2015-2018 рр. загальна кількість засобів розміщення скоротилася на третину (31,5%), то чисельність відпочиваючих зменшилась майже на половину (46,4%), що в абсолютному вираженні склало 1,25 млн. осіб. Згідно зі статистичними даними, в результаті кризи у сфері українського туризму найбільше постраждали санаторії – кількість клієнтів, бажаючих користуватися їх послугами, скоротилася на півмільйона. Пік чисельності туристів, відпочиваючих у санаторіях, припав на 2013 р. – 1,03 млн. осіб. За підсумками 2017 р. їх кількість зменшилась майже на 60%. Це скорочення значною мірою обумовлено неконкурентноспроможністю підприємств рекреаційної сфери на міжнародному та вітчизняному ринку рекреаційних послуг. Сучасний стан її матеріально-технічної бази залишається на рівні, далекому від світових стандартів.

Таблиця 1- Розподіл загальної кількості туристів за метою відвідування [6]

	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.
Усього туристів	144775	63796	69942	72970	76965	56320	52080
у тому числі:							
службова, ділова поїздка, бізнес, навчання	55768	20307	19219	14097	20534	14703	11393
дозвілля, відпочинок	53996	35022	42777	53002	48273	34539	36887
лікування	1003	575	156	367	414	244	92
спортивно-оздоровчий туризм	4901	3082	7763	5496	7729	2962	1034
спеціалізований туризм	1223	4681	–	–	12	27	4
інші цілі	27884	129	27	8	3	3845	2670
Із загальної кількості діти віком до 14 років	12919	5359	6323	6418	7043	5591	3128
підлітки (15–17 років)	7430	4095	4848	6319	7258	3688	2631
молодь (18–28 років)	14967	7857	10063	12165	10777	5928	6726
Кількість екскурсантів	58916	45669	50226	44098	54640	28394	22053
з них діти віком до 14 років включно	17710	7053	9432	4771	3233	3147	1258

На прикладі регіональної структури санаторно-курортного господарства України[4] можна простежити, що зменшення кількості цих закладів відбувається не тільки через нестачу даних з тимчасово окупованих територій. Так, навіть у популярних з організації лікувально-оздоровчого туризму областях виведено з експлуатації або повністю припинено діяльність низки санаторіїв, зокрема: на Львівщині та Одещині – по 4 заклади, на Київщині та Тернопільщині – по 2 заклади тощо.

За даними [7-9] зроблено наступні висновки:

– Лідерами за кількістю санаторіїв у 2017 р. є Львівська (головні курорти – Трускавець, Східниця, Моршин), Одеська (м. Одеса, Затока, Сергіївка) та Закарпатська (Поляна, Чинадієве, Голубине, Кваси, Сойми, Шаян) області. Саме тут розташовано понад 40% всіх санаторіїв України.

– Деякі регіони України (Волинський, Кіровоградський, Луганський, Сумський, Черкаський, Чернівецький, Чернігівський) не мають у своєму складі курортних місцевостей, однак на їх територіях знаходяться від 1 до 5 санаторіїв, що суперечить чинному законодавству про курорти.

– Середній рейтинг санаторіїв України становить приблизно 6,9 балів із 10 можливих, що є досить низьким показником. Найвищі зведені оцінки мають санаторії Закарпаття – 8,2 бали, Полтавщини – 7,9 балів (курорт Миргород) та Вінниччини – 7,8 балів (курорт Хмільник). Нижчу оцінку – 5,6 балів – здобули санаторії Запорізької області. – Серед досліджуваних 184-х санаторіїв рейтингові оцінки розподілились таким чином: від 9,0 до 10,0 балів отримали вісімнадцять санаторіїв; від 8,0 до 8,9 балів – тридцять дев'ять закладів; від 7,0 до 7,9 – сорок шість санаторіїв; від 6,0 до 6,9 балів – сорок один заклад; від 5,0 до 5,9 балів – вісімнадцять санаторіїв; від 4,0 до 4,9 балів – тринадцять закладів; менше 3,9 балів – чотири установи; проте п'ять санаторіїв не мають оцінок взагалі.

Дослідження відгуків клієнтів про обслуговування, отримане в українських санаторіях, дозволяє виявити основні проблеми, з якими стикаються відпочиваючі під час оздоровлення в них [2,6,7]:

- 1) завищені ціни на путівки;
- 2) одноманітне харчування;
- 3) відсутність пропонування їжі за більшістю дієт;
- 4) великі черги до лікарів та в процедурні кабінети;
- 5) багато платних процедур;
- 6) мало розваг на території санаторіїв;
- 7) відсутність індивідуального підходу під час занять лікувальною фізкультурою;
- 8) нестабільна робота Інтернету або повна його відсутність;
- 9) погана звукоізоляція номерів;
- 10) у ряді випадків – не сучасне медичне обладнання, комплектування номерів застарілими меблями, неякісною сантехнікою та постільною білизною тощо.

Позитивними рисами українських санаторіїв відпочиваючі визначають такі[7]:

- 1) можливість лікуватися за соціальною путівкою;
- 2) відносна чистота в номерах та затишна атмосфера;
- 3) ввічливий персонал; грамотні лікарі та медсестри (у більшості випадків)

Представлені дані свідчать про наявність певної матеріально-технічної бази санаторіїв, яка може бути розширена за умов активізації санаторно-курортної діяльності в Україні. Для поліпшення надання санаторно-курортних і оздоровчих послуг у нашій країні необхідно відслідковувати світові тенденції функціонування даної галузі, враховувати досвід зарубіжних держав, які досягли значних успіхів в організації подібної діяльності завдяки ефективним принципам управління та використання як природних, так і матеріальних ресурсів, та стали загальноновизнаними світовими рекреаційними центрами.

Висновки

Таким чином, підсумовуючи визначення і характеристики вітчизняних і зарубіжних нормативних документів, санаторно-курортні та оздоровчі підприємства є засобами тимчасового розміщення (в окремих випадках із вираженою специфічною лікувальною ознакою) і водночас складовою туристичної індустрії. Типізація санаторно-курортних і оздоровчих підприємств здійснюється на підставі функціональних ознак підприємства (асортимент послуг, що пропонуються, режим їх надання, матеріально-технічна база, методи та якість обслуговування) та особливостей природних умов ресурсів території, на якій воно розміщується.

При аналізі санаторно-курортної сфери було виявлено ряд критичних проблем, які заважають таким підприємствам нормально функціонувати, це: відсутність ефективного державного механізму економічного розвитку лікувально – оздоровчих підприємств, зношеність основних фондів, низька якість послуг, відсутність належного рівня маркетингового забезпечення лікувально – оздоровчої сфери, низький рівень менеджменту на підприємствах, незадовільний стан транспортного сполучення. Вагомою пропозицією для розвитку санаторно – курортної сфери туристичного комплексу України є формування курортно-рекреаційного кластеру, сконцентровану за географічною ознакою групу взаємопов'язаних виробників рекреаційних послуг, спеціалізованих підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Погорелов Ю. С. Особливості управління підприємствами санаторно-курортного комплексу / Ю. С. Погорелов, А. Ю. Білоусова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. — 2017. — № 2. Т. 2. — С. 243-247.
2. Семенов В. Ф. Фактори конкурентоспроможності курортно-рекреаційних підприємств на ринку послуг / В. Ф. Семенов, І. Л. Литовченко // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки: зб. наук. праць. Вип. 1 (28). Ч. 2. – Чернівці: БДФЕУ, 2015. – С. 102-105.
3. Єпіфанова І. Ю. Фактори зростання прибутку підприємства / І. Ю. Єпіфанова, В. С. Гуменюк // Молодий вчений. - 2016. - № 7. - С. 46-49. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_7_14

4. Єпіфанова І. Ю. Прибутковість підприємства: сучасні підходи до визначення сутності [Електронний ресурс] / І. Ю. Єпіфанова, В. С. Гуменюк // Економіка та суспільство. – 2016. – Вип. 3. – С. 189-192. - Режим доступу : <http://economyandsociety.in.ua>.

5. Іванчик Т. В. Фактори впливу на формування прибутку підприємств / В. В. Джеджула, І. Ю. Єпіфанова, Т. В. Іванчик // Фактори впливу на формування прибутку підприємств. – Modern Economics. – 2019. – № 14(2019). – С. 81-86. – DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V14\(2019\)](https://doi.org/10.31521/modecon.V14(2019)) -13.

6. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія / за заг. ред. проф. В. Г. Герасименка. – Одеса: ОНЕУ, 2016. – 262 с.

7. Галасюк С. С. Сучасний стан розвитку санаторно-курортної бази України / С. С. Галасюк // Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаїв: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, 2017. – Вип. 15. – С. 197-202.

8. Гальків Л. І. Статистична типологія та аналіз діяльності закладів санаторно-курортної сфери [Електронний ресурс] / Л. І. Гальків, О. З. Сорочак // Ефективна економіка. – 2017. – № 11. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5851>.

9. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.

Ірина Юріївна Єпіфанова – д-р. екон. наук, доцент, професор кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Іванчик Тамара Віталіївна – студентка групи МФК-19м, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: fm.2mo15.ivanchyk@gmail.com

Iryna Yu. Yepifanova – Doctor. Econ. Sc., Assistant Professor of Finance and Innovation Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Tamara V. Ivanchyk – Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: fm.2mo15.ivanchyk@gmail.com